

סיכום שיטות בהיתר מלאכת אוכל נפש

טוחן	בונה (מגבן)	תולש	צידה	נימוק	מלאכות אסורות	מלאכת אוכל נפש	
לפני לישה (צ"ע למה התירו לדוך תבלינין וברירה וצ"ל שהתירו בטחינה שלא כדרכה)	אע"פ שמופיע במשנה אחרי לישה אפשר שזה לא מסידורא דפת ולפיכך אין לה היתר אוכל נפש	לפני לישה	לפני לישה	אוכל נפש רק משימור ואילך כלומר מלישה ואילך	מניין שאין בוררין ולא טוחנין ולא מרקידין ר' יוסי בשם רשב"ל אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם עד ושמרתם את המצות	מלישה ואילך	ירושלמי
לא יטחון (צ"ע למה התירו לדוך תבלינין)		לא יקצור	לא יקצור?	פי' משמעות הן דורשין ולדברי הכל נתמעטו טחינה והרקדה (רמב"ן) וברירה איכא בינייהו (רשב"א)	תני חזקיה ופליג אך הוא לבדו הרי אלו מיעוטין שלא יקצור ולא יטחון ולא ירקד בי"ט		ירושלמי
אפשר מבעוד יום ותבלינין נדוכין כדרכן כי מפיגין טעמן	אפשר מבעוד יום	אפשר מבעוד יום (צ"ע למה פירות שנפסדים מיום לחבירו אסורים)	אפשר מבעוד יום	נראה דהחילוק מדאורייתא	אפשר מבעוד יום	דאי אפשר מערב יום טוב	רש"י
אסור מדרבנן דהוי עובדא דחול כי היכי דאסורין טחינה טוב וחכמים התירו בטחינת פלפלין	ומיהו תימה לר"י כיון דמותר לגבן בי"ט מן התורה אפילו באפשר אפילו לא יהא מותר מדרבנן אלא בדלא אפשר אם כן נפל ביתו בי"ט יהא מותר לבנותו בי"ט דמתוך שהותר בנין לצורך דמגבן הוי משום בונה כדאמר בסמוך הותר נמי שלא לצורך ובלבד שיהא צורך היום לאכול בתוכו שלא יכנו שרב ושמש וי"ל דאסור מדרבנן דהוי עובדא דחול כי היכי דאסורין טחינה והרקדה ביום טוב או יש לומר דודאי אוכל נפש המתקלקל אם עושהו מאתמול מותר לעשות ביום טוב אבל אוכל נפש דעדיף טפי כשהוא עשוי מאתמול כגון ההוא דהמצניע אסור לעשותו ביום טוב	רק מלישה ואילך מותר או גזירה שמה יעלה ויתלוש סמוך לחשיכה	משום דדמי לקצירה וי"א דלכך אין צדין שמא יצוד דגים טמאים שאינם צורך ולא נהירא דאם כן הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דמותרת	באוכל נפש כ"ע מודו דאפילו אפשר לעשותן מערב יום טוב מותר לעשותן ביום טוב	אבל שאר מלאכות דמקודם לכן אסורין	פירש רבינו נתנאל מקינ"ן דבירושלמי יש אך אשר יאכל לכל נפש וסמיק ליה ושמרתם את המצות אותם מלאכות שמשימור ואילך הם מותרות דהיינו מלישה ואילך	תוספות

טוחן	בונה (מגבן)	תולש	צידה	נימוק	מלאכות אסורות	מלאכת אוכל נפש	רמב"ם
אסור מדרבנן אבל דכין את התבלין כדרך שאם ידוך אותן מבערב יפוג טעמן	אין עושין גבינה ביום טוב שאם גבן מערב יום טוב אין בזה חסרון טעם (צ"ע כי מהגמ' נשמע שמגבן אסור מדאורייתא למרות שהוא מלאכת אוכל נפש)	וצ"ל דחכמים אסרוהו לשבת ויו"ט כאחת ובשבת איכא חשש תלישה איסור תורה לכך אסרוהו כאחת, ולא שייך גזירה לגזירה הואיל ובשבת אינו רק חדא גזירה לכך לא רצו לחלק בין שבת ליו"ט	אסור מדרבנן	ולמה אסרו דבר זה גזירה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב ליום טוב ונמצא יום טוב כולו הולך בעשיית אותן מלאכות וימנע משמחת יום טוב ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות	<u>כל מלאכה</u> שאפשר לה ליעשות מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב אסרו חכמים לעשות אותה ביום טוב אף על פי שהיא לצורך אכילה	שאם עשה אלו מבערב יש בכך הפסד או חסרון טעם	
		בכל אלה אין טעם למה אין תולשין ירק ואין מלקטין פירות מן האילן ביום טוב שהרי בני יומן יפין יותר, ובירושלמי סומך אותו על אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם וסמך ליה ושמרתם את המצות שהיא מלאכה בתלוש		אין לזה טעם אלא מפני שהוא מכוין מלאכתו ביום טוב ומרבה הטורח ליום קדש			ראב"ד
רבנן הוא דגזור על טחינה לפי שאדם רגיל לטחון הרבה ביחד ודמי לעובדא דחול (עיין בר"ן למה התירו שחיקת תבלין אע"פ שרוב טחינה לימים הרבה)	דמי לעובדא דחול (צ"ע כי מהגמ' נשמע שמגבן אסור מדאורייתא למרות שהוא מלאכת אוכל נפש)	ודמי לעובדא דחול	ומטעם זה נמי אסרו צידה כי פעמים תעלה במצודתו דגים הרבה ודמי לעובדא דחול	לכן אסרו כל אלו דדמי לעובדא דחול	רבנן הוא דגזור על קצירה ובצירה וטחינה לפי שאדם רגיל לבצור כרמו כאחד ולקצור שדהו כאחד ולטחון הרבה ביחד ולדרוך ענביו כאחד	כל מלאכת אוכל נפש מותר	רא"ש
מלאכת עבודה היא ואף על פי שמצינו היתר במלאכות הללו טוחנין את הפלפלין בריחים שלהן וכל הנדוכין כדרך נמי טחינה היא ונותנין לתלויה ביום טוב והויא תולדה דבורר הנהו מלאכות דיומנינהו	ומגבן אוכל נפש הוא ובי"ט מותר מן התורה, ובפרק ר"א דמילה (קל"ד א') דאסרי לגבן משום דאפשר לעשות מעי"ט, איסורא דרבנן קאמר דלא שרו ליה עובדין דחול באפשר, דאלו מן התורה ודאי שרי דהא אוכל נפש עצמו הוא (צ"ע כי מהגמ' נשמע שמגבן אסור מדאורייתא למרות שהוא מלאכת אוכל נפש)	ומכל מקום נתמעטה קצירה ותולדותיה כגון תולש פירות הנאכלים שלא התירה תורה אלא להכשיר אוכלין שברשותו אבל לעקור דבר מגדולו לא ואפילו לפירות הנפגמים מיום לחבירו כגון תאנים ותותים וכל שכן צידת בעלי חיים שהוא בכלל מלאכת עבודה וזהו טעם משנתינו דאין צדים דגים	לצוד בעלי חיים שאינן ברשות אדם וכן לעקור דבר מגדולו כגון קצירה ותולדותיה אלו וכיוצא בהן אסורין והן בכלל מלאכת עבודה אי נמי כמו שמפורש בירושלמי מלישה ואילך	כולם מלאכות גמורות הן וכנגדן בשבת חייבין עליהן סקילה והתירו אותן ביום טוב אף על פי שאפשר לעשותן מבערב יום טוב ולא אסרום אפי' מדבריהם כיון שדרך סעודה כך הוא לבקע ולדוך בכל יום והטריחו עליו בשניו מועט משום עובדין דחול	מלאכות תקון ודרך בני אדם לתקן מהם לימים הרבה אמרה תורה יתקן כדרכו מחול ליום טוב שלא יתקן מיום טוב לימים הרבה של חול	שלא כל המלאכות הותרו ביום טוב אלא הכשר המאכלים לאכלן ומלאכות של יומן כגון שחיטה אפיייה ובשול	רמב"ן
				לפי שהוזהרו במלאכות אלו (מלאכות אסורות) לזכור כי היינו עבדים והיינו עושין מלאכות אלו לאדונינו	שמלאכת עבודה כולל כל מה שדרך העבד לעשות לאדוניו ואין רוב בני אדם עושין אותה לעצמן אלא שוכרין אחרים לעשותן	כל מלאכה שדרך רוב בני אדם לעשותה כל אחד בביתו לעצמו לא הוזהרו לפי שאינה מלאכת עבדים אלא אף האדונים עושין אותה	מגיד משנה

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ביצה פרק א הלכה י

מניין שאין בוררין ולא טוחנין ולא מרקדין ר' אחא בשם רשב"ל [שמות יב טו] כל מלאכה לא יעשה בהם עד ושמרתם את המצות ר' יוסי בעי כלום למדו לתבשיל אלא מיכן ר' יוסה לא אמר כן אלא ר' יוסי בשם רשב"ל [שמות יב טו] אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם עד ושמרתם את המצות תני חזקיה ופליג אך הוא לבדו הרי אלו מיעוטין שלא יקצור ולא יטחון ולא ירקד ביי"ט

תלמוד בבלי מסכת ביצה דף כג עמוד ב

/משנה/. אין צדין דגים מן הביברים ביום טוב, ואין נותנין לפנייהם מזונות, אבל צדין חיה ועוף מן הביברין ונותנין לפנייהם מזונות. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל הביברין שוין. זה הכלל: כל המחוסר צידה - אסור, ושאינו מחוסר צידה - מותר.

רש"י מסכת ביצה דף כג עמוד ב

אין צדין דגים - אף על גב דשחיטה ואפייה ובשול מאבות מלאכות הן, והותרו לצורך יום טוב - טעמא משום דאי אפשר מערב יום טוב, דשחיטה - חייש למכמר בשרא, פן יתחמם ויסריח, אבל צידה - אפשר לצודו מבעוד יום, ויניחנו במצודתו במים, ולא ימות ולמחר יטלהו.

תוספות מסכת ביצה דף כג עמוד ב

אין צדין דגים מן הביברין וכו' - פירש רש"י דאע"ג דאוכל נפש מותר היינו דוקא כגון בשול ואפייה ושחיטה דאי אפשר מערב יום טוב דיותר טוב פת חמה וגם בשול בי"ט ושחיטה שמא יסריח אבל צידה אפשר לצודו מערב י"ט ויניחנו במים במצודתו ולא ימות ולא נהירא כדמפרש בריש מכילתין (דף ג. ושם) גבי גזרה שמא יתלוש דאין לחלק באוכל נפש בין אפשר לעשותו מערב יום טוב לאי אפשר אלא דוקא במכשירין יש חלוק לכך נ"ל כפר"ח מקינו"ן שפירש לעיל [דף ג. סד"ה גזרה] משום דדמי לקצירה.

תוספות מסכת ביצה דף ג עמוד א

גזרה שמא יעלה ויתלוש - ... אך תימה מאי שמא יעלה ויתלוש הא אפי' לכתחילה מותר לתלוש דהא אוכל נפש מותר וגם קשה לקמן (דף כג: ושם) תנן אין צדין דגים מן הביברין ביום טוב ואמאי הא אוכל נפש הוא ואין לומר דכל דבר שיכול לעשותו מערב יום טוב אסור לעשותו ביום טוב עצמו כי לא אתעביד ליה מערב יום טוב דהא אמרי' (לקמן כח:): הוא ולא מכשיריו פירוש אוכל נפש ולא מכשיריו כגון לתקן שפוד רבי יהודה אומר לכם לכל צרכיכם והוא לבדו איצטריך לאסור מכשירין שאפשר לתקן מערב יום טוב אלמא דוקא במכשירין יש חילוק בין אפשר לעשותן מערב יום טוב בין אי אפשר אבל באוכל נפש כ"ע מודו דאפילו אפשר לעשותן מערב יום טוב מותר לעשותן ביום טוב וי"א דלכך אין צדין שמא יצוד דגים טמאים שאינם צורך ולא נהירא דאם כן הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דמותרת על כן פירש רבינו נתנאל מקינו"ן דבירושלמי יש אך אשר יאכל לכל נפש וסמין ליה ושמרתם את המצות אותם מלאכות שמימור ואילך הם מותרות דהיינו מלישה ואילך אבל שאר מלאכות דמקודם לכן אסורין ועוד דבירושלמי יש מיעוט אחר אך שלא לקצור [וע' תוספות שבת צה. ד"ה והרודה].

תוספות מסכת שבת דף צה עמוד א

והרודה חלות דבש - תימה לר"י אמאי לוקה ביי"ט ולרבי אליעזר ורבנן נמי לא פליגי אלא משום דלא חשבי לה מלאכה והא תנן בפ"ק דמגילה (דף ז:): אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד ר' יהודה אומר אף מכשירי אוכל נפש וקאמר בגמ' מ"ט דת"ק אמר קרא הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשירין ורבי יהודה כתיב הוא וכתוב לכם כאן במכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט וכאן במכשירין שא"א כו' מכלל דאוכל נפש שרי רבי יהודה אפי' באפשר ורבנן נמי משמע דלא פליגי אלא במכשירין ולא באוכל נפש ועוד דהך ברייתא כר' יהודה כדפרישית ועוד דבפ' תולין (לקמן דף קלז:): אמרינן דר' אליעזר סבר כרבי יהודה ועדיפא מדרבי יהודה ושרי אפילו אפשר לעשותן מעי"ט וליכא למימר דמיירי ברודה לצורך חול דמכ"מ תקשי למאן דאית ליה הואיל ואי מקלעי ליה אורחין בפרק אלו עוברין (פסחים ד' מו:): ועוד דרבי אליעזר גופיה אית ליה התם הואיל ואורי"י דאיכא לאוקמי ברודה סמוך לחשיכה דלא חזי תו לאורחין אי נמי בדבש שהדביש או אסור בהנאה דלא חזי לאכילה ומיהו תימה לר"י כיון דמותר לגבן ביי"ט מן התורה אפילו באפשר אפילו לא יהא מותר מדרבנן אלא בדלא אפשר אם כן נפל ביתו ביי"ט יהא מותר לבנותו ביי"ט דמתוך שהותר בנין לצורך דמגבן הוי משום בונה כדאמר בסמוך הותר נמי שלא לצורך ובלבד שיהא צורך היום לאכול בתוכו שלא יכנו שרב ושמשי וי"ל דאסור מדרבנן דהוי עובדא דחול כי היכי דאסורין טחינה והרקדה ביום טוב.

תוספות מסכת מגילה דף ז עמוד ב

כאן במכשירין שאי אפשר לעשות מערב יום טוב - משמע מדלא פליגי אלא במכשירין מכלל דגוף המאכל שרי לעשות ביום טוב אף על גב דאפשר לעשות מערב יום טוב ומדבריי יהודה נשמע לרבנן דהא לא פליגי עליה אלא במכשירין וא"כ קשיא דאמר בפרק המצניע (שבת דף צה. ושם) החולב והמגבן והמחבץ והרודה חלות דבש בשבת חייב חטאת הידי ביום טוב לוקה את הארבעים אף על גב דהוי אוכל נפש ואפי' לר"ב דבנן דאמרי התם אחד זה ואחד זה אין בו אלא משום שבות מ"מ מודו היכא דאיכא אב מלאכה דלוקה ויש לומר דודאי אוכל נפש המתקלקל אם עושה מאתמול מותר לעשות ביום טוב אבל אוכל נפש דעדיף טפי כשהוא עשוי מאתמול כגון ההוא דהמצניע אסור לעשותו ביום טוב אבל מכשירין דלא מתקלקל כשנעשו מאתמול בהא ודאי יש לחלק [בין] היכא דאפשר ללא אפשר.

מלחמת ה' מסכת ביצה דף יג עמוד ב

...וכן שכתב רש"י ז"ל במשנתנו שהצידה אסורה מפני שאפשר לעשותה מערב יום טוב אינם דברים נכונים שאוכל נפש עצמו דבר תורה מותר לעשותו ביום טוב אף על פי שאפשר לעשותו מערב יום טוב ולא מחלקין בהו אלא במכשירין לר' יהודה דכתיב הוא וכתוב לכם וכדברי ר' אליעזר אף מכשירין מותרין אף על פי שאפשר לעשותן והרי מוליכין סכין אצל טבח ביום טוב ובשבת לענין מילה אסור מפני שאפשר לעשותה מערב שבת וכן לענין שחיטת הפסח כדאיתא בדוכתא ומלח במדוך של עץ נמי וכן מוריקא ובקיעת עצים אפילו בקופיץ כולם מלאכות גמורות הן וכנגדן בשבת חייבין עליהן סקילה והתירו אותן ביום טוב אף על פי שאפשר לעשותן מבערב [יום טוב] ולא אסרום אפי' מדבריהם כיון שדרך סעודה כך הוא לבקע ולדוך בכל יום והטריחו עליו בשינוי מועט משום עובדין דחול מכל מקום למדנו לאוכל נפש שהוא מותר אף על פי שאפשר לעשותו דבר תורה ועוד שהרבה פירות יש שבני יומן מעולין והצידה עצמה א"ל לעשותה מבערב [יום טוב] ואם צד דגים מן הים בערב יום טוב וחזר וצד ביום טוב זו צידה אחרת היא א"ל לו לעשותה מבערב ומה יאמר רבינו ז"ל למי שעלתה מצודתו ריקם בערב יום טוב ונזדמנו לו ביום טוב אלא הו' יודעים שלא כל המלאכות הותרו ביום טוב אלא הכשר המאכלים לאכלן כגון אפייה ובשול וכיוצא בהן אבל לצוד בעלי חיים שאינם ברשות אדם וכן לעקור דבר מגדולו כגון קצירה ותולדותיה אלו וכיוצא בהן אסורין והן בכלל מלאכת עבודה אי נמי כמו שמפורש בירושלמי מניין שאין בוררין ולא טוחנין ולא מרקדין ר' יוסי בשם ריש לקיש אך אשר יאכל לכל ינפש הוא לבדו יעשה לכם מן ושמרתם את המצות כלומר מלישה ואילך למעט טחינה והרקדה וכל שכן קצירה ותלישה תני חזקיה ופליג אך הוא לבדו הרי אלו מעוט מכאן שלא יקצור ושלא יטחון ושלא ירקוד ביום טוב פי' משמעות הן דורשין ולדברי הכל נתמעטו טחינה והרקדה שלא התירה תורה ביום טוב אלא מלאכות של יומן כגון שחיטה אפייה ובשול אבל אלו תקון הן ודרך בני אדם לתקן מהם לימים הרבה אמרה תורה יתקן כדרכו מחול ליום טוב שלא יתקן מיום טוב לימים הרבה של חול ואף על פי שמצינו היתר במלאכות הללו טוחנין את הפלפלין בריחים שלהן וכל הנדוכין כדרך נמי טחינה היא ונותנין לתלויה ביום טוב והויא תולדה דבורר הנהו מלאכות דיום ניהו ומכל מקום נתמעטו קצירה ותולדותיה כגון תולש פירות הנאכלים שלא התירה תורה אלא להכשיר אוכלין שברשותו אבל לעקור דבר מגדולו לא ואפילו לפירות הנפגמים מיום לחבירו כגון תאנים ותותים וכל שכן צידת בעלי חיים שהוא בכלל מלאכת עבודה וזהו טעם משנתנו דאין צדים דגים והואיל ומלאכות הללו אסור לעשותן ביום טוב דבר תורה אף נכרי שעשאן בשביל ישראל אסורין ביומן ולערב נמי עד כדי שיעשו כענין ששינוי בשבת בנכרי שיתלש עשבים או שמלא מים לבהמה ואם בשביל ישראל אסור וצריך כדי שיעשו ואלו הן דברי רב פפא בכאן...

רמב"ן ויקרא פרק כג

(ז) כל מלאכת עבודה - אפילו המלאכות החשובות לכם עבודה וצורך, שיש חסרון כיס בבטלה שלהן כגון דבר האבד, כך הבנתי מת"כ (פרשה יב ח) דקתני יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה וכו', לשון רש"י. ואינו נכון כלל, כי מה טעם שיאמר הכתוב לא תעשה מלאכת דבר האבד, ויבאו שאר המלאכות מק"ו, וא"כ ראוי שיאמר אף בשבת כן. ועוד שא"כ הרי חולו של מועד רמוז בתורה שמותר בדבר האבד, והם אמרו (חגיגה יח א) לא מסרה הכתוב אלא לחכמים, שאין בתורה רמז איזו מלאכה מותרת ואיזו מלאכה אסורה. ולשון "עבודה" כולל הוא כל המלאכות והשמושים, עובד אדמתו ישבע לחם (משלי יב יא), ועבדך שש שנים (דברים טו יח), ועבדת את אויביך (שם כח מח), ואינו משמש בשום מקום בדבר האבד בלבד שאם לא תעשה היום לא תעשה למחר. אבל פירוש "מלאכת עבודה", כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש, כענין שנאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך (שמות כ ט), ובכל עבודה בשדה (שם א יד), ונעבדתם ונזרעתם (יחזקאל לו ט), וקין היה עובד אדמה (בראשית ד ב), ומלאכה שהיא באוכל נפש היא מלאכת הנאה לא מלאכת עבודה. וזה מתבאר בתורה, כי בחג המצות שאמר תחילה (שמות יב טז) כל מלאכה לא יעשה בהם, הוצרך לפרש אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ובשאר כל ימים טובים יקצר ויאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו, לאסור כל מלאכה שאינה אוכל נפש ולהודיע שאוכל נפש מותר בהן. ולא יאמר הכתוב לעולם באחד מכל שאר ימים טובים "כל מלאכה" ולא יפרש בהם היתר אוכל נפש, כי "מלאכת עבודה" ילמד על זה. אבל בפרשת כל הבכור (דברים טז ח) בחג המצות אמר, וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה. והטעם, מפני שכבר התיר בו בפירוש אוכל נפש ולא הוצרך לאמר בו "כל מלאכת עבודה", והזכיר "מלאכה" סתם ולא אמר "כל מלאכה" כמו שנאמר בשבת (לעיל פסוק ג) ויום הכפורים (להלן פסוק כח), הכונה לא תעשה מלאכה אשר הזהרתיך עליה. וכתב רבי חננאל, כל מלאכת עבודה, מגיד שאינו מתיר אלא במלאכת אוכל נפש כדכתיב בענין הזה במקום אחר, וביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם, ומפני שמזכיר שם "כל מלאכה" הוצרך לפרש אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. פירוש "מלאכת עבודה" מלאכה המשתמרת לעבודת קנין כגון זריעה וקצירה וחפירה וכיוצא בהם, אבל אוכל נפש אינה מלאכת עבודה, זה לשונו:

...ועם כל זה מצאתי קושיא על דברינו, מברייטא השנויה בספרי (פנחס קמז). כל מלאכת עבודה לא תעשו (במדבר כח יח), מגיד שאסור בעשיית מלאכה, מנין להתיר בו אוכל נפש, נאמר כאן מקרא קדש ונאמר להלן (שמות יב טז) מקרא קדש, מה להלן להתיר בו אוכל נפש אף כאן להתיר בו אוכל נפש. ונראה לי כי "עבודה" אצל רבותינו ז"ל טורח ועמל שאדם עובד בו לאחר, מלשון עבודת עבד (ויקרא כה לט), עבד עבדים יהיה לאחיו (בראשית ט כה), עבדו את כדלעומר (שם יד ד), וכן עבודת עבודה ועבודת משא (במדבר ד מז), עבודת כל טורח שבאהל ועבודת משא בכתף. ואם כן, היה באפשר שמלאכות קלות שאדם עושה להנאת עצמו מותרת ואף על פי שאינה אוכל נפש, ושיהיה אוכל נפש מרובה שהשמש עובד בו לרבו אסור. ועל כן שאל, מנין שהיתר הזה הוא באוכל נפש עד שנתיר כל אוכל נפש אפילו בטורח, ונאסור כל שאר המלאכות שאפילו הקלות שבהם מלאכת עבודה איקרו, תלמוד לומר מקרא קדש לגזירה שוה ששם באה כל מלאכה לאיסור וכל אוכל נפש להתיר. וראיתי במכילתא (בא ט) דתני אך אשר יאכל לכל נפש (שמות יב טז), כל אוכל נפש דוחה י"ט ואין כל עבודה דוחה י"ט. ויהא מקצת אוכל נפש דוחה שבת, והדין נותן, ומה אם במקום שאין כל עבודה דוחה י"ט כל אוכל נפש דוחה י"ט, מקום שמקצת עבודה דוחה שבת אינו דין שיהא מקצת אוכל נפש דוחה את השבת, תלמוד לומר אשר יאכל

לכל נפש, מקצת עבודה דוחה את השבת ואין מקצת אוכל נפש דוחה את השבת. ופירוש מקצת עבודה, כגון חובת היום תמידין ומוספין, ואין כל עבודה דוחה י"ט נדרים ונדבות או עולת נדבה. אבל מקצת אוכל נפש לא נתברר לי פירוש, אלא שירמוז למה שאמרנו, שהבא בטורח גדול בדומה לעבודה יהיה בכלל איסור והבא בנקל כמנהגו של אדם לעצמו יהיה מותר. או מקצתו כדי חייו, וכולו תבשילין מרובין לתענוג. והכלל במלאכת עבודה שהוא להיתר אוכל נפש:

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף צה עמוד א

ומכל מקום הרודה חלת דבש ביום טוב לוקה את הארבעים ואכולה בבא דסיפא קאי, דאע"ג דאוכל נפש הוא, הא מקישו הכתוב ליער לומר שהוא אסור משום תולש, ומחובר אסור אפילו ביום טוב דבר תורה ואפילו באוכל נפש וכדאמרין בשמעתא קמיינתא דביצה (ג' א') פירות הנושרין אסורין גזירה שמא יעלה ויתלוש, ובירושלמי (ביצה פ"א ה"י) ממעטו מדכתיב הוא לבדו מעוטין הן, דגרסינן התם תני אין בוררין ולא טוחנין ולא מרקדין והבורר והטוחן והמרקד בשבת נסקל ביום טוב סופג את הארבעים, ומקשינן והא תנינן בורר כדרכו בחיקו ובתמחויו, ומתוך אמר ר' חנינא ענתיה דרבן גמליאל היא דאמר אף מדיח ושולה, והא תני של בית רבן גמליאל היו שוחקין פלפלין ברחים שלהן, מותר לטחון ואסור לבור, אמר רבי יוסי בר' בון לא הותרה טחינה כדרכה, לומר שאין שחיקת הפלפלים ברחים שלהם לרבן גמליאל טחינה כדרכה, מנין שאין בוררין ולא טוחנין ולא מרקדין רבי יוסי בשם ריש לקיש אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם מן ושמרתם את המצות, כלומר מלישה ואילך למעט טחינה והרקדה וכל שכן תלישה וקצירה, תני חזקיה ופליג אך הוא לבדו הרי אלו מעוטין מכאן שלא יקצור ושלא יטחון ושלא ירקד ביום טוב, וברירה איכא בינייהו.

ומכל מקום לדברי הכל נתמעטו טחינה והרקדה, שלא התירה התורה ביום טוב אלא מלאכות של יומן כגון שחיטה אפיה ובישול, אבל אלו תקון הן ודרך בני אדם לתקן מהם לימים רבים וכדי שלא יתקן ביום טוב מחמת חול לא התירה התורה אותן ביום טוב אפילו לצורך היום, ולא התירה אלא תיקון אוכל בדבר שהוא ברשותו אבל לעקור דבר מגדולו לא, ואפילו פירות הנפגמין מיום טוב לחברו כגון תאנים ותותים וכל שכן צידת בעלי חיים שהוא בכלל והיינו טעמא דמתניתין דאין צדין, וטעם זה כתב הרמב"ן ז"ל ביום טוב פרק אין צדין בספר המלחמות, ועוד י"ל טעם בענין איסור הצידה כדי שלא ילך בחורשין ויצוד ונמצא בטל משמחת יום טוב, ובפרק קמא דביצה גרסינן בירושלמי (ה"ב) מהו להעמיד חלב אם אתה אומר כן אף הוא מעמיד מיום טוב לחול.

אבל בתוספות אמרו דאף מחובר באוכל נפש מותר דבר תורה והכא לא קאי אחלת דבש אלא אהנך תרתי דהיינו מכבד ומרביץ, והא דאמרין בפרק קמא דביצה גזירה שמא יעלה ויתלוש, הכי קאמר גזירה שמא יעלה ויתלוש סמוך לחשיכה, ואפשר נמי דהכא ברודה סמוך לחשיכה קאמר, ואי נמי ברודה בפירוש לצורך חול ואליבא דמאן דאמר התם בפרק אלו עוברין (פסחים מ"ח א') דרבי אליעזר לית ליה הואיל, אבל למאן דאמר התם דרבי אליעזר אית ליה הואיל אי אפשר לאוקומה בהיכן דהא אפילו בעושה לצורך חול לא לקי, ולפי דברי התוספות איכא למימר דאפילו אבבא דרישא קאי ואכולהו קתני ביום טוב במזיד לוקה את הארבעים, ומיירי בחולב ומחבץ סמוך לחשיכה, ומכל מקום אין דרכם מחוורת דודאי הכי משמע דמחובר אסור ביום טוב דבר תורה.

רא"ש מסכת ביצה פרק ג סימן א

א אין צדין דגים מן הביברין ביום טוב. ואין נותנין לפנייהם מזונות אבל צדין חיה ועוף ונותנין לפנייהם מזונות. רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביברין שוין זה הכלל כל [דף כד ע"א] שמחוסר צידה אסור ושאיין מחוסר צידה מותר. * מתוך פירוש רש"י משמע דצידה אסורה מדאורייתא כי נתן טעם לדבר הא דצידה אסורה מדאורייתא טפי משחיטה ואפייה ובישול משום דכל הני עדיפי טפי היום משאם נעשה מאתמול. אבל צידה אפשר מאתמול ויניחם במצודה במים עד למחר. ולקמן (דף כח ב) לא משמע הכי דמפליג רבי יהודה במכשירין בין אפשר לעשותם מאתמול ובין אי אפשר לעשותם מאתמול. מכלל דבאוכל נפש לא מפליג. ומדרבי (יהושע) [יהודה] נשמע להו לרבנן דבאוכל נפש לא פליגי אלא רבנן הוא דגזור על קצירה ובצירה וטחינה לפי שאדם רגיל לבצור כרמו כאחד ולקצור שדהו כאחד ולטחון הרבה ביחד ולדרוך ענביו כאחד. לכן אסור כל אלו דדמי לעובדא דחול ומטעם זה נמי אסור צידה. כי פעמים תעלה במצודתו דגים הרבה ודמי לעובדא דחול. ובירושלמי (פ"ק הל' י) מסמיך ליה אקרא דגרסינן התם מנין שאין טוחנין ואין בוררין ואין מרקדין ת"ל אך אשר יאכל לכל נפש וגו' ושמרתם את המצות כלומר מלישה ואילך מותר ולא מלאכות שקודם הלישה. תני חזקיה אך הוא לבדו הרי אלו מעוטין מכאן שלא יקצור ולא ירקד ביום טוב. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן שמעון ב"ג:

ר"ן על הרי"ף מסכת ביצה דף יב עמוד ב

אין צדין דגים מן הביברין. ביברין של דגים הם בריכות מים ביברין של חיה קרפיות מוקפות גדר וכונסין לתוכן חיות הבר ויולדות ומגדלות שם וכתב רש"י ז"ל אף על גב דשחיטה ואפייה ובשול אבות מלאכות הן והותרו לצורך יום טוב משום דאי אפשר מעיו"ט דשחיטה חיישי' למכמר בשרא פן יתחמם ויסריח אבל צידה אפשר לצודו מבעו"י ויניחנו במצודתו במים ולא ימות ולמחר יטלנו ע"כ ואם סבור הרב ז"ל שהצידה ביום טוב אסורה מדאורייתא מהאי טעמא לא מחוור דהא מדאורייתא לא מפליגין באוכל נפש עצמו בין אפשר מאתמול ללא אפשר אלא במכשירין בלחוד משום דכתיב הוא וכת' לכם כדלקמן [ד' כח ב] אבל באוכל נפש עצמו לא שהרי [דף יא א] מוליכין סכין אצל טבח ביום טוב ואלו בשבת לענין מילה אסור מפני שאפשר לעשותה מע"ש וכן לענין שחיטת הפסח כדאי' בפסחי' [ד' סו א] הרי [ד' יד א] מלח ומוריקא הנדוכין כדרכן בהצלאה מועטת מלאכה גמורה היא וכנגדה בשבת חייבין עליה סקילה והתירו אותה ביום טוב אף על פי שאפשר לעשותה מבערב ואפילו מדבריהם לא אסורה אלא שהצריכו בה שינוי מועט [מטעם] שנתפרש למעלה ודאמרין בפרק רבי אליעזר דמילה [דף קלד א] מהו לגבן ומהדרין דאסור משום דלא דמי ללישה דלישה לא אפשר מעיו"ט מפני שהפת משובח כשהוא בן יומו וגבינה אפשר על כרחך ליתא אלא מדרבנן וכדכתיבנא ולפיכך אם בא הרב ז"ל לאסור הצידה מן התורה מן הטעם

שכתב אינו מחזור ואם נתכוין לומר שבשביל כך אסורה מדבריהם אינו מספיק שאם כן אם עלתה מצודתו מעיו"ט ריקנית יהא מותר לצוד ביום טוב ועוד שהדגים כיון שנצודו אף על פי שעומדין במים במצודה נפסדין הם יותר מתבלין הנשחקים מעיו"ט שהתירו לדוכן כדרכן ביום טוב ועוד לקיטת פירות שהן נפסדות מיום לחבירו כגון תותים ותאנים למה אסרו אלא על כרחנו צריך בזה טעם אחר ובירושלמי נתנו בזה שני טעמים דגרסינן התם תני אין בוררין ולא טוחנין ולא מרקדין והבורר והטוחן והמרקד בשבת נסקל ביום טוב סופג את הארבעים וכו' מניין שאין טוחנין ולא מרקדין רבי יוסי בשם ר"ל אומר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם מן ושמרתם את המצות כלומר מלישה ואילך למעט טחינה והרקדה וכ"ש קצירה ודישה תני חזקיה ופליג אך הוא לבדו הרי אלו מעוטין מכאן שלא יקצור ולא יטחון ולא ירקד ביום טוב ומוכח התם דברירה איכא בינייהו מ"מ נראה משטת הירושלמי שהטחינה וכיוצא בהו אסורה מן התורה ואין זה דרך גמרתנו דהא שרינן שחיקת פלפלין וכל הנדוכין כדרכן אף על גב דשחיקה ודאי תולדה דטוחן הוא והרי בירושלמי הוצרכו לומר דשל בית רבן גמליאל שהיו שוחקין פלפלין ברחיים שלהם היינו משום שלא היתה טחינה כדרכה והרמב"ן ז"ל כתב בספר המלחמות שלא כל המלאכות הותרו ביום טוב אלא הכשר המאכלין לאוכלן כגון אפייה ובישול וכיוצא בהן אבל לצוד בעלי חיים שאינן ברשות אדם וכן לעקור דבר מגדולו כגון קצירה ותולדותיה אלו וכיוצא בהן אסורין והרי הן בכלל מלאכת עבודה א"נ כמו שמפורש בירושלמי וכו' וכל זה אינו מספיק לי למה יהא אסור לטחון חטים מן התורה ויהא מותר לדוכן כל הנדוכין כדרכן שהרי שחיקה ודאי תולדה דטוחן הוא אבל הקרוב אצלי לפי גמרתנו שכל מלאכת אוכל נפש האסורה ביום טוב אינה אלא מדבריהם שחכמים אסרו המלאכות הנעשות לימים הרבה כקצירה וטחינה וכיוצא בהן ואף לקיטת פירות הנפסדים כתותים וענבים אסרו לפי שהלכו אחרי רובה של לקיטה שאינה ליומה ואף על פי שהתירו שחיקת הפלפלין ולא הלכו אחרי רובה של טחינה היינו טעמא לפי שאין אותה שחיקה שהיא ליומה נעשית באותה ענין שהיא נעשית לימים הרבה שזו במדוך וזו ברחיים ואף פלפלין ברחיים שלהם אינה כדרך טחינת חטים לימים הרבה ואף צידת דגים נמי אסרו לפי שאין דרך לצוד אותם יום יום לפי שאינו סומך על הספק שלא לתקן מאכלו שהרי אינו יודע אם תעלה מצודתו ריקנית אלא עיקרה מיום לחבירו הוא ולפיכך אסרוהו מדבריהם ולא תיקשי לך הא דגרסי' בפרק המצניע (דף צה א) ת"ר החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרת המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש שוגג בשבת חייב חטאת הזיד ביום טוב לוקה את המ' ד"ר אלעזר דאפשר דכי היכי דלא קאי אמחבץ ואמגבן דהא גבון ביום טוב לא מיתסר אלא מדרבנן והכי מוכח מדלא אייתנין הך ברייתא בפרק ר' אליעזר דמילה [דף קלד א] כי איבעיא לן מהו לגבן ומשמע ודאי דהזיד ביום טוב לא קאי אמגבן ה"נ אפשר דלא קאי ארודה חלות דבש דמיתסר משום תולש כדאיתא התם וכך מטיין דברי הרמב"ם ז"ל בפרק ראשון מהלכות יום טוב שכל מלאכת אוכל נפש האסורה ביום טוב אינה אלא מדבריהם ועדיין אין כל זה מחזור לפי שהסוגיא הירושלמית מוכח שהן מן התורה ואף ברייתא זו בפרק המצניע כפשטה הכי מוכחה:

רמב"ם הלכות יום טוב פרק א

הלכה ה

כל מלאכה שאפשר לה ליעשות מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב אסרו חכמים לעשות אותה ביום טוב אף על פי שהיא לצורך אכילה, ולמה אסרו דבר זה גזירה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשות מערב יום טוב ליום טוב ונמצא יום טוב כולו הולך בעשיית אותן מלאכות וימנע משמחת יום טוב ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות. +/השגת הראב"ד/ וימנע משמחת יום טוב ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות. א"א אין לזה טעם אלא מפני שהוא מכין מלאכתו ביום טוב ומרבה הטרחה ליום קדש. +

הלכה ו

ומזה הטעם עצמו לא אסרו ההוצאה ביום טוב ואף על פי שכל הוצאה היא מלאכה שאפשר לעשותה מערב יום טוב ולמה לא אסרוהו כדי להרבות בשמחת יום טוב ויוליך ויביא כל מה שירצה וישלים חפציו ולא יהיה כמי שידין אסורות, אבל שאר מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב הואיל ויש בהן עסק אין עושין אותן ביום טוב. +/השגת הראב"ד/ ולמה לא אסרוהו כדי להרבות בשמחת יום טוב. א"א לא אמרו זה אלא כנגד משלוח מנות ומשלוח כלים איש לרעהו שהן מותרין ביום טוב וכל אלה אינן צריכין לזה הטעם אלא מפני שהוא כבוד היום יותר מאמש. +

הלכה ז

כיצד אין קוצרין ולא דשין ולא זורין ולא בוררין ולא טוחנין את החטים ולא ג מרקדין ביום טוב שכל אלו וכיוצא בהם אפשר לעשותן מערב יום טוב ואין בכך הפסד ולא חסרון.

הלכה ח

אבל לשיין ד ואופין ושוחטין ומבשלין ביום טוב, שאם עשה אלו מבערב יש בכך הפסד או חסרון טעם, שאין לחם חם או תבשיל שבשל היום כלחם שנאפה מאמש וכתבשיל שנתבשל מאמש, ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאמש, וכן כל כיוצא באלו, ה וכן מכשירי אוכל נפש שיש בהן חסרון אם נעשו מבערב עושין אותן ביום טוב, כגון שחיקת תבלין וכיוצא בהן. +/השגת הראב"ד/ ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאמש וכן כל כיוצא בזה. א"א בכל אלה אין טעם למה אין תולשין ירק ואין מלקטין פירות מן האילן ביום טוב שהרי בני יוון יפין יותר, ובירושלמי ("פ"א ה") סומך אותו על כך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם וסמיך ליה ושמרתם את המצות שהיא מלאכה בתלוש. +

רמב"ם הלכות יום טוב פרק ג

הלכה יב

אין עושין גבינה ט ביום טוב שאם גבן מערב יום טוב אין בזה חסרון טעם אבל דכין את התבלין י כדרכן שאם ידוך אותן מבערב יפוג טעמן, אבל מלח אינו נידוך ביום טוב אלא אם כן הטה המכתש כ או שידוך בקערה וכיוצא בה כדי שישנה, שאם שחק המלח מערב יום טוב לא יפוג טעמו, ואין שוחקין את הפלפלין ל בריחים שלהן אלא דך אותן במדוכה ככל התבלין.

מגיד משנה הלכות יום טוב פרק א

הלכה ה

[ה] כל מלאכה שאפשר לעשותה וכו'. דעת רבינו שכל מלאכות שהן באוכלין ומשקין מותרות גמורות דבר תורה כגון הקצירה והטחינה וכיוצא בהן אלא שחכמים אסרו אותן מפני הטעם שהזכירו כדי שלא ימנע משמחת יום טוב ולזה אסרו כל דבר שאין בו הפסד אם נעשה מעריו"ט והניחו היתר מה שיהיה בו הפסד אם נעשה מבערב. ובהשגות א"א בכל אלה אין טעם וכו' שהיא מלאכה בתלוש, ע"כ. ואני אומר שטעם רבינו מספיק יותר מהטעם שהזכיר הוא לפי שדעת רבינו שכל שבעיקר המלאכה אין הפסד אף על פי שבחלק ממנה יש הפסד אסרוה חכמים ר"ל שכיין שבקצירת חטים וכיוצא בהן אין הפסד אם נקצרו מבערב אף על פי שבתלישת קצת ירק וקצת פירות יש הפסד לא רצו להתיר התלישה שהיא תולדת קצירה לחצאין, אבל הטעם שהזכיר הוא שלא הותר אלא בתלוש אינו מספיק לאסור ברירה טחינה והרקדה. וגם לדברי רבינו קשה שהרי התירו שחיקת תבלין מפני שיש בהן הפסד ואף על פי שהיא תולדת טחינה האסורה וא"כ יתירו גם כן תלישת דברים שיש בהן הפסד אם נתלשו מבערב. וי"ל שהקילו במכשירין לפי שאינן נאכלין בעצמן ואין המכוון בהם אלא לתקן דברים אחרים ורבו בזה הסברות ויש מי שסובר שהטחינה והקצירה אסורין דבר תורה מפני שעושין מהן לימים הרבה ונתלו בזה בסוגיות הגמרא ואף על פי שאינן מוכיחות, ואני אומר שמלאכת עבודה כולל כל מה שדרך העבד לעשות לאדונו ואין רוב בני אדם עושין אותה לעצמן אלא שוכרין אחרים לעשותן לפי שהזכרנו במלאכות אלו לזכור כי היינו עבדים והיינו עושין מלאכות אלו לאדונו אבל כל מלאכה שדרך רוב בני אדם לעשותה כל אחד בביתו לעצמו לא הזכרנו לפי שאינה מלאכת עבדים אלא אף האדונים עושין אותה ולזה כל מלאכה שאדם עושה ממנה לעצמו לימים הרבה דרך לעשותה על ידי אחרים כגון הברירה והקצירה וההרקדה אבל האפיה והלישה והשחיטה והבשול אין אדם מכין מהן לימים הרבה ורוב בני אדם עושין אותן לעצמן. כך נראה לי ועדיין צ"ע:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תצה

סעיף א

כל מלאכה (א) האסורה בשבת אסורה ביום טוב, (ב) א חוץ ממלאכת אוכל נפש, (ג) <א> חוץ מהוצאה והבערה * (ד) וכן מכשירי אוכל נפש (ה) שלא היה אפשר לעשותה (ו) מאתמול. הגה: (ז) ב ויש מחמירין אפילו באוכל נפש עצמו (ח) כל שאינו מפיג (ט) טעם כלל, אם עשאו מערב יום טוב (א"ז ומהרי"ל); * מיהו אם לא עשאו מערב יום טוב ויש בו צורך י"ט, (י) מותר לעשותו ג ע"י שינוי (סמ"ק ור"ן).
סעיף ב
(יא) <ב> קצירה [ד] וטחינה ובצירה (יב) וסחיטה וצידה, אף על פי שהם מלאכת אוכל נפש (יג) ד אסרום חכמים.

משנה ברורה סימן תצה

(א) האסורה בשבת - בין שאיסורה מן התורה [א] ובין שאיסורה משום שבות וכן כל דבר שאסור לעשותו בעצמו אסור לומר גם לעכו"ם לעשותו כמו בשבת:
(ב) חוץ ממלאכת אוכל נפש - כדכתיב בקרא אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם:
(ג) חוץ מהוצאה והבערה - ופרטי דיניהם יתבארו לקמן סימן תקי"א ותקי"ח:
(ד) וכן מכשירי אוכל נפש וכו' - ופרטי דין זה עיין לקמן סימן תק"ח ותק"ט:
(ה) שלא היה אפשר - דנתקלקל ביום טוב [ב] או שלא הספיק לו השעה ומשמע דבאוכל נפש גופיה מותר לדעת המחבר אפילו באפשר לעשותו מאתמול [ג] ומיהו בדבר שדרך לעשותו בפעם אחת לימים רבים גם להמחבר אסור בדבר שטוב מאתמול ולא יפיג טעמו וכדלקמן סימן תקי"ט ס"ג ע"ש וע"י שינוי משמע מהגר"א דשרי:
(ו) מאתמול - אבל אם אפשר לעשותו מאתמול [ד] הרי הוא כשאר מלאכות ואסור מן התורה:
(ז) ויש מחמירין וכו' - [ה] מדרבנן כדי שלא יעבור עליו כל היום במלאכות וימנע משמחת יום טוב:
(ח) כל שאינו מפיג - דלישה ואפיה ושחיטה ובישול אם עשאו בעיו"ט [ו] יש בהם חסרון טעם שאין לחם שנילוש ונאפה היום כלחם שנילוש ונאפה מאתמול ולא תבשיל שנתבשל היום כתבשיל שנתבשל מאתמול ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאתמול ולהכי לא גזרו בהם אבל דבר שאין בו לקולו טעם והפסד אם נעשה מאתמול ל"ל לעשותן ביום טוב וכתבו [ז] האחרונים דנקטינן למעשה כסברא זו. וכתבו עוד דלפי דעה זו אסור ללוש ביום טוב ורמזלי"ן (שקורין לאקשיון) [ח] שאפשר הנילושים מבע"י טובים ביותר וכן אסור לבשל פירות יבשים ביום טוב שהוא ידוע שהמבושלים מעיו"ט טובים הם יותר לאכילה אח"כ ביום טוב [ט] מיהו אם לא היה לו שהות מקודם לבשל וכש"כ כשלא היה לו הפירות מקודם בודאי מותר לבשלם ביום טוב וכן לענין לישה הנ"ל:
(ט) טעם כלל - משמע דאם מפיג טעם אפילו במקצת שרי לכו"ע ובמהרי"ל כתוב שאסור לדון שקדים ביום טוב להוציא מהן חלב מדהיה אפשר ליה לדון מאתמול אף על פי שמפיג טעם קצת וכתבו האחרונים דמשו"ה החמיר בזה דדמי קצת לסחיטת פירות דאסור. ומ"מ ע"י שינוי [י] נראה דיש להתיר:
(י) מותר לעשותו ע"י שינוי - ואם לא עשאו מעיו"ט מפני איזה אונס [יא] מותר אפילו בלי שינוי. וכתב המ"א דאפילו לכתחלה מותר להמתין לעשותו ע"י שינוי ובספר בגדי ישע [יב] מפקפק ע"ז אכן אם אין לו שהות קודם יום טוב [יג] בודאי יש לסמוך ע"ז:
(יא) קצירה וכו' - וה"ה [יד] דישה והרקדה וכה"ג:
(יב) וסחיטה - ר"ל לסחוט הפירות להוציא מהן שמן ויין [טו] לאכילה ביום טוב:

(יג) אסרום חכמים - דמן התורה כל מלאכה שהוא באוכל נפש מותר אלא חכמים אסרו [זט] דברים שהם עבודה רבה כגון הני שהאדם רגיל לקצור שדהו ולבצור כרמו כאחד ולדרוך כל ענביו כאחד ולטחון הרבה בפ"א וא"כ יטרד כל היום בעבודתו וימנע משמחת יום טוב ולכן אסרו חכמים [יז] ואפילו ע"י שינוי אסור והניחו בהיתרן רק דברים שמסתמא הן רק לצורך אכילת יום טוב [יח] והרבה פוסקים חולקין וסוברין דמלאכת עבודה הנ"ל אסור מן התורה אפילו באוכל נפש ולא התירה התורה באוכל נפש אלא מה שהוא דרך לעשות ליום זה כגון מלישה ואפיה ואילך וכה"ג מלאכות שהם לצורך אכילה ביום טוב ופרטי דינים אלו יתבארו בסימנים הבאים כאו"א במקומו:

שער הציון סימן תצה

- (א) בית יוסף:
 (ב) רש"י ביצה כ"ח ע"ב דיבור המתחיל, מעביר:
 (ג) אחרונים:
 (ד) מוכח בגמרא מקרא:
 (ה) אף דהתוספות במגילה דף ז' ע"ב מוכח דסבירא לה דהוא דאורייתא, רוב פוסקים סבירא דהוא דרבנן, וכן תוספות גופא בשבת דף צ"ה מוכח דסבירא לה דלא הוי כי אם מדרבנן, וכן בביצה דף ג' ע"א בתוספות מוכח דסבירא לה דמעיקר הדין מותר:
 (ו) רמב"ם ושאר פוסקים:
 (ז) שירי כנסת הגדולה ואליה רבה ופרי חדש ושאר אחרונים:
 (ח) ועיין בביאור הגר"א שמכריע, דעל ידי שינוי מותר, דלא כמגן אברהם, וכן מבואר בהדיא בפרי חדש דפידו"ש ושאר מיני מאכלים שעושין מהעיסה, כיון שהלחים אינם יפים מהיבשין והיה אפשר לעשותן מערב יום טוב אסור לעשותן ביום טוב, אם לא על ידי שינוי שישנה קצת אופן עשיתן, או אם היה רגיל לעשותן על גבי השולחן יעשה על גבי בגד וכיוצא בו, ועיין בפרי מגדים שמצדד דאפילו אם עדיף טפי כשיעשהו מערב יום טוב מותר גם כן על ידי שינוי, וכן מהגר"א הנ"ל שמישיג גם כן על המגן אברהם משמע הכי:
 (ט) דלא גריע ממכשירי אכל נפש דשרי בכהאי גוונא:
 (י) דבאמת הוא חומרא בעלמא, דמעיקר הדבר לא שייך בזה סחיטה, כמו שכתבו הפוסקים שהחלב אינו כנוס בשקדים כיון בענבים, וכן פליג באמת הפרי חדש על דין זה, וכן בספר מור וקציעה, ודי לנו להחמיר בזה כמו בדבר שאינו מפיג טעם כלל, ואפילו הכי מותר על ידי שינוי, ובמחצית השקל מסתפק בזה:
 (יא) כן משמע בש"ס ביצה י"ד וכן כתב הגר"ז:
 (יב) דהלא לדעת התוספות במגילה ז' ע"ב מלאכה שאפשר לעשותה מבעוד יום מן התורה אסור לעשותה ביום טוב, וכן דעת רש"י ריש פרק אין צדין, ואף דמבואר בש"ס להדיא גבי מלח דמהני שינוי ואף דפשע דהא ידע מקודם שיהיה צריך למלוח, מכל מקום יש לומר דזה דוקא דיעבד אבל לא לכתחלה להניח על יום טוב:
 (יג) פשוט:
 (יד) פוסקים:
 (טו) דאילו סתם קצירה וסחיטה בודאי לכולי עלמא אסור מן התורה וכדמוכח בחגיגה דף י"ז ע"א עיין שם, [חמד משה]:
 (טז) פוסקים:
 (יז) אחרונים:
 (יח) ט"ז ואליה רבה בשם רש"ל, וכן הוא דעת כמה ראשונים וכדעת הירושלמי וכן כתב הגר"א בשם הרשב"א ובחמד משה חיזק סברא זו, גם מש"ס דילן חגיגה דף י"ז ע"א דקפריך שם הגמרא קצירה ביום טוב מי שרי, [והיינו, למאן דאית מתוך גם בשאר דברים חוץ מהוצאה והבערה] אלא שבאמת דשם בסוגיא מבואר דגם בחול המועד הוא מהתורה באיסור מלאכה, וכבר עמדו על זה הראשונים וחילקו בדבר, ואם כן אפשר לומר כן גם לענין יום טוב עצמו, וצריך עיון: